

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх справ

Сумська філія

Кафедра юридичних дисциплін

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з дисципліни «КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС»

**обов'язкових компонент освітньої програми
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

262 Правоохоронна діяльність

за темою: «Відшкодування шкоди у кримінальному провадженні»

Харків 2022

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2022 № 8

СХВАЛЕНО

Вченою радою Сумської
філії ХНУВС
Протокол від 22.07.2022 № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 26.08.2022 № 8

Розглянуто на засіданні кафедри юридичних дисциплін (протокол № 1 від
від 21.07.2022)

Рецензенти:

1. Суддя Сумського окружного адміністративного суду, кандидат юридичних наук Глазько С. М.;
2. Завідувач кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства ХНУВС, доктор юридичних наук, професор Юхно О. О.

Розробники:

1. Викладач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ Матус В.В.

План:

1. Інші заходи забезпечення кримінального провадження.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 21.02.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 01.09.2022)
2. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 01.09.2022)
3. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 р. №1618-15-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 01.09.2022)
4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/laws/show/435-15/paran94n94> (дата звернення: 01.09.2022)
5. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2 червня 2011 р. №3460-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17> (дата звернення: 01.09.2022)
6. Про судовий збір: Закон України від 8 липня 2011 р. №3674-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17> (дата звернення: 01.09.2022)
7. Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 р. №4038-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4038-12> (дата звернення: 01.09.2022)
8. Інструкція про порядок і розміри відшкодування витрат та виплат винагороди особам, що викликаються до органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури, суду або до органів, у провадженні яких перебувають справи про адміністративні правопорушення, та виплати державним науково-дослідним установам судової експертизи за виконання їх працівниками функцій експертів і спеціалістів: затв. постанов. Кабінету Міністрів України від 01 лип. 1996 р. № 710-96-п. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/710-96-%D0%BF> (дата звернення: 01.09.2022)
9. Про затвердження Порядку обчислення розміру фактичних витрат закладу охорони здоров'я на стаціонарне лікування потерпілого від злочинного діяння та зарахування стягнених з винних осіб коштів до відповідного бюджету і їх використання: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 лип. 1993 р. № 545-93-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-93-п> (дата звернення: 01.09.2022)
10. Про відшкодування витрат на стаціонарне лікування особи, яка потерпіла від злочину, та судових витрат: Постан. Пленуму Верховного Суду України від 07 лип. 1995 р. № v0011700-95. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-95> (дата звернення: 01.09.2022)
11. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 31 берез. 1995 р. № v0004700-95.. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95> (дата звернення: 01.09.2022)
12. Тertiшник В.М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України із змін та допов на 12 березня 2018 р. 15-те вид., доповн. і перероб. Київ: Правова Єдність, 2018. 854 с.
13. Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27 берез. 1992 р. № v0006700-92.. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-92> (дата звернення: 01.09.2022)
14. Про практику застосування судами України законодавства про відшкодування матеріальної шкоди, заподіяної злочином, і стягнення безпідставно нажитого майна :

- Постанова Пленуму Верховного Суду України від 31 берез. 1989 р. № v0003700-89.. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-89> (дата звернення: 01.09.2022)
15. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07 лют. 2003 р № v0002700-03. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03> (дата звернення: 01.09.2022)
16. Аленін Ю. П., Пожар В. Г. Цивільний позов у кримінальному провадженні: особливості доказування та вирішення. Право України. 2014. № 10. С. 116–123.
17. Говоруха М. Цивільний позов прокурора у кримінальному провадженні: питання теорії та практики. Вісник Національної академії прокуратури України. 2013. № 4. С. 56–60.
18. Кочура О. О. Окремі аспекти визначення загального поняття шкоди при проведенні досудового розслідування за участю неповнолітнього потерпілого. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». 2015. № 15. том 2. С. 139–141.
19. Кравченко Н. С. Діяльність суду по доказуванню цивільного позову у кримінальному провадженні. Проблемні питання застосування КПК України в сучасних умовах : матеріали круглого столу до 80- річчя з дня народження професора А.Я. Дубинського (Київ, 4 квіт. 2014 р.). Київ: НАВС, 2014. С. 172–175.
20. Кравченко Н. С. Особливості доказування цивільного позову в кримінальному провадженні за участю цивільного позивача (його представника). Актуальні питання теорії і практики криміналістичної науки: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 23 січня 2015 р.). Київ : НАВС, 2015. С. 285–287.
21. Кравченко Н. С. Особливості діяльності цивільного позивача, його представника в кримінальному провадженні щодо доказування цивільного позову. Юридична наука. К., 2015. № 11. С. 67–76.
22. Кравченко Н. С. Підозрюваний, обвинувачений та його захисник як суб'єкти доказування цивільного позову в кримінальному провадженні. Правові реформи в Україні: реалії сьогодення : матеріали Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. Дню юриста України (Київ, 29 жовт. 2015 р.) : у 2 ч. Київ: НАВС, 2015. Ч. 1. С. 198–201.
23. Кравченко Н. С. Роль потерпілого (його представника) у доказуванні цивільного позову у кримінальному провадженні. Наук. вісн. Міжнар. гуманіст. ун-ту. Одеса, 2014. Вип. 10-1. Т. 2. С. 128–131.
24. Крушинський С. А. Подання доказів у кримінальному судочинстві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2015. 20 с.
25. Лобойко Л. М. Кримінальний процес: підручник / Київ: Істина, 2014. 432 с.
26. Удалова Л.Д. Практикум з кримінального процесу: навч. посіб./ К.: КНТ, 2014. 288 с.
27. Солдатенко О. А. Проблеми забезпечення відшкодування шкоди потерпілому в кримінальному судочинстві. Актуальні проблеми реформування кримінально-процесуального законодавства й удосконалення діяльності судових і правоохоронних органів України: матер. міжнар. наук.-практ. конференції Луганського державного ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. (Луганськ, 20 квітня 2012 р.). Луганськ, 2012. С. 116–120.
28. Татаров О. Ю. Загрози при накладенні арешту на майно третіх осіб. Ліга. Блоги. 2016. URL: <http://blog.liga.net/user/otatarov/article/21968.aspx>. (дата звернення: 18.08.2019)
29. Томіленко П. Цивільний позов прокурора в порядку захисту інтересів держави у кримінальному провадженні. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2014. № 3. С. 107–114.
30. Черевко С. П. Цивільний позов у кримінальному судочинстві за Кримінальним процесуальним кодексом України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2012. Вип. 20. С. 130–132.
31. Удалова Л. Д., Савицький Д. О., Руденко А. Е. Заходи забезпечення кримінального провадження, що обмежують майнові права підозрюваного, обвинуваченого та інших осіб: монографія. Київ: КНТ, 2016. 168 с
32. Ус О. В., Ус М. В. Відшкодування шкоди фізичній особі, яка потерпіла від кримінального правопорушення. Право і суспільство. 2015. Ч. 3. С. 82–87.

1. ІНШІ ЗАХОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Виклик слідчим, прокурором, судовий виклик. Відповідно до вимог ст. ст. 133-134 КПК слідчий, прокурор, слідчий суддя (під час досудового розслідування) чи суд (під час судового провадження) мають право викликати підозрюваного, свідка, потерпілого або іншого учасника кримінального провадження у встановлених КПК випадках для допиту чи участі в іншій процесуальній дії.

Особа може бути викликана слідчим, прокурором якщо є:

- достатні підстави вважати, що вона може дати показання, які мають значення для кримінального провадження;

- її участь у процесуальній дії є обов'язковою (ст. 133 КПК).

Процесуальний порядок здійснення виклику. Особа викликається до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду шляхом:

- вручення повістки про виклик;
- надіслання повістки поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком;

- здійснення виклику по телефону або телеграмою.

У разі тимчасової відсутності особи за місцем проживання, повістка для передачі їй вручається під розписку дорослому члену сім'ї особи чи іншій особі, яка з нею проживає, житлово-експлуатаційній організації за місцем проживання особи або адміністрації за місцем її роботи.

Особливості виклику окремих категорій суб'єктів кримінального провадження полягає в наступному:

- якщо особа перебуває під вартою, то вона викликається через адміністрацію місця ув'язнення;

- повістка про виклик неповнолітньої особи, як правило, вручається її батьку, матері, усиновлювачу або законному представнику;

- повістка про виклик обмежено дієздатної особи вручається її піклувальнику;

- повістка про виклик особи, яка проживає за кордоном, вручається згідно з міжнародним договором про правову допомогу, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, а за відсутності такого – за допомогою дипломатичного (консульського) представництва.

Повістка про виклик вручається особі працівником органу зв'язку, працівником правоохоронного органу, слідчим, прокурором, а також секретарем судового засідання, якщо таке вручення здійснюється в приміщенні суду.

Строки отримання повістки про виклик чи повідомлення іншим шляхом (ч.8 ст. 135 КПК):

- не пізніше ніж за 3 дні до дня, коли особа зобов'язана прибути за викликом;

- якщо здійснення процесуальних дій не дозволяють здійснити виклик в

3-х денний строк, особа має отримати повістку про виклик або бути повідомленою про нього іншим шляхом якнайшвидше, але в будь-якому разі з наданням їй звичайно необхідного часу для підготовки та прибуття за викликом.

Відповідно до ст. 136 КПК належним підтвердженням отримання особою повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом є:

- розпис особи про отримання повістки, в тому числі на поштовому повідомленні;
 - відеозапис вручення особі повістки;
 - будь-які інші дані, які підтверджують факт вручення особі повістки про виклик або ознайомлення з її змістом;
 - отримання листа-підтвердження про отримання електронного листа.
- Якщо особа попередньо повідомила слідчого, прокурора, слідчого суддю, суд про адресу своєї електронної пошти і повістка про виклик була надіслана на таку адресу.

У повістці про виклик повинно бути зазначено:

- прізвище та посада слідчого, прокурора, слідчого судді, найменування суду, який здійснює виклик;
- адресу установи, до якої здійснюється виклик, номер телефону чи інших засобів зв'язку;
- ім'я (найменування) особи, яка викликається, та її адреса;
- найменування (номер) кримінального провадження, в рамках якого здійснюється виклик;
- процесуальний статус, в якому перебуває викликана особа;
- час, день, місяць, рік і місце прибуття викликаної особи;
- процесуальна дія (дії), для участі в якій викликається особа;
- наслідки неприбуття особи за викликом із зазначенням тексту відповідних положень закону, в тому числі можливість застосування приводу та здійснення спеціального досудового розслідування чи спеціального судового провадження;
- передбачені КПК поважні причини, через які особа може не з'явитися на виклик та обов'язок заздалегідь повідомити про неможливість з'явлення;
- підпис слідчого, прокурора, слідчого судді, судді, який здійснив виклик.

Якщо особа може не з'явитися на виклик, вона має повідомити слідчого, прокурора, слідчого суддю чи суд про поважні причини, що перешкоджають його своєчасному прибуттю.

Поважні причини неприбуття особи на виклик визначені в ст. 138 КПК. Такими причинами є:

- 1) затримання, тримання під вартою або відбування покарання;
- 2) обмеження свободи пересування внаслідок дії закону або судового рішення;
- 3) обставини непереборної сили (епідемії, військові події, стихійні лиха або інші подібні обставини);
- 4) відсутність особи у місці проживання протягом тривалого часу внаслідок відрядження, подорожі тощо;

5) тяжка хвороба або перебування в закладі охорони здоров'я у зв'язку з лікуванням або вагітністю за умови неможливості тимчасово залишити цей заклад;

6) смерть близьких родичів, членів сім'ї чи інших близьких осіб або серйозна загроза їхньому життю;

7) несвоєчасне одержання повістки про виклик;

8) інші обставини, які об'єктивно унеможлиблюють з'явлення особи на виклик.

Якщо підозрюваний, обвинувачений, свідок, потерпілий, цивільний відповідач, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, який був у встановленому КПК порядку викликаний та не з'явився без поважних причин або не повідомив про причини свого неприбуття, до нього застосовуються такі заходи юридичної відповідальності:

1) накладається грошове стягнення у розмірі:

– від 0,25 до 0,5 РМЗП – у випадку неприбуття на виклик слідчого, прокурора;

– від 0,5 до 2 РМЗП – у разі неприбуття на виклик слідчого судді, суду.

2) до підозрюваного, обвинуваченого, свідка може бути застосовано привід (ст.ст. 140–143);

3) за злісне ухилення від явки свідок, потерпілий несуть відповідальність, встановлену законом (ст. 185-4 КУпАП).

Привід (ст. 140 КПК) полягає у примусовому супроводженні особи, до якої він застосовується, особою, яка виконує ухвалу про його здійснення, до місця її виклику в зазначений в ухвалі про здійснення приводу час.

Привід може застосовуватися лише до підозрюваного, обвинуваченого, свідка. Привід свідка не може бути застосований до неповнолітньої особи, вагітної жінки, осіб з інвалідністю першої або другої груп, особи, яка одноосібно виховує дітей віком до шести років або дітей з інвалідністю, а також осіб, які згідно із КПК не можуть бути допитані як свідки. Привід співробітника кадрового складу розвідувального органу України під час виконання ним своїх службових обов'язків здійснюється тільки в присутності офіційних представників цього органу (ч.4 ст. 140 КПК).

Привід застосовується якщо:

– особа була викликана у порядку, встановленому КПК України;

– наявне підтвердження отримання повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом;

– особа не з'явилася без поважних причин або не повідомила про причини свого неприбуття.

Причини неявки мають бути встановлені до прийняття рішення про застосування приводу. Тобто, слідчий суддя чи суд мають впевнитися, що особа була викликана у визначеному законом порядку та не повідомила про наявність поважних причин її неприбуття за викликом.

Юридичною підставою здійснення приводу є ухвала слідчого судді, суду, яка виноситься за клопотанням слідчого, прокурора або з власної ініціативи, а під час судового провадження – також за клопотанням сторони кримінального провадження, потерпілого.

Порядок виконання ухвали про здійснення приводу.

Копія ухвали про здійснення приводу, завірена печаткою суду, негайно надсилається органу, на який покладено її виконання. Виконання може бути доручене відповідним підрозділам органів Національної поліції, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, Національного антикорупційного бюро України або Державного бюро розслідувань.

Ухвала про здійснення приводу оголошується особі, до якої він застосовується, особою, яка виконує ухвалу.

Підозрюваний, обвинувачений чи свідок, щодо яких прийняте рішення про здійснення приводу, зобов'язана прибути до місця виклику в зазначений час у супроводі особи, яка виконує ухвалу.

У випадку невиконання особою, що підлягає приводу, законних вимог щодо виконання ухвали про здійснення приводу, до неї можуть бути застосовані заходи фізичного впливу, які дозволяють здійснити її супроводження до місця виклику з дотриманням вимог, передбачених ч. 3 ст. 143 КПК. Зокрема, застосуванню заходів фізичного впливу повинно передувати попередження про намір їх застосування. У разі неможливості уникнути застосування заходів фізичного впливу вони не повинні перевищувати міри, необхідної для виконання ухвали про здійснення приводу, і мають зводитися до мінімального впливу на особу.

Забороняється застосування заходів впливу, які можуть завдати шкоди здоров'ю особи, а також примушення особи перебувати в умовах, що перешкоджають її вільному пересуванню, протягом часу більшого, ніж необхідно для негайного доставлення особи до місця виклику. Перевищення повноважень щодо застосування заходів фізичного впливу тягне за собою відповідальність, встановлену законом (наприклад, ст. 118 та 124 КК).

У разі неможливості здійснення приводу особа, яка виконує ухвалу про здійснення приводу, повертає її до суду з письмовим поясненням причин невиконання.

Накладення грошового стягнення (ст. ст. 144–147 КПК). Грошове стягнення може бути накладено на учасників кримінального провадження за невиконання процесуальних обов'язків у випадках та розмірах, передбачених КПК. Так, ч.2 ст. 179 КПК передбачає можливість накладення грошового стягнення в разі невиконання покладених на підозрюваного, обвинуваченого зобов'язань, передбачених ст. 194 КПК; ч.5 ст. 180 КПК визначає, що у разі невиконання поручителем взятих на себе зобов'язань на нього накладається грошове стягнення.

Грошове стягнення накладається: під час досудового розслідування – ухвалою слідчого судді за клопотанням слідчого, прокурора чи за власною ініціативою, під час судового провадження – ухвалою суду за клопотанням прокурора чи за власною ініціативою.

Під час досудового розслідування клопотання слідчого, прокурора про накладення грошового стягнення на особу розглядається слідчим суддею не пізніше 3 днів із дня його надходження до суду. Про час та місце розгляду клопотання повідомляється службова особа, яка його внесла, та особа, на яку може бути накладено грошове стягнення, проте їх неприбуття не перешкоджає розгляду питання.

Слідчий суддя, суд накладає на особу грошове стягнення, якщо встановить, що:

- особа не виконала покладений на неї процесуальний обов'язок;
- відсутність поважних причин його невиконання.

Ухвала про накладення грошового стягнення може бути скасованою на підставі розгляду відповідного клопотання особи, на яку було накладено грошове стягнення, за умови, що особа не була присутня під час розгляду питання про накладення грошового стягнення (ст. 147 КПК).

Слідчий суддя, суд, визнавши доводи особи обґрунтованими, може:

- самостійно скасувати ухвалу про накладення грошового стягнення;
- призначити судові засідання для розгляду клопотання про скасування ухвали про накладення грошового стягнення.

За результатами клопотання про скасування грошового стягнення слідчий суддя, суд приймає одне з таких рішень: 1) скасовує ухвалу про накладення на особу грошового стягнення, якщо буде встановлено, що стягнення накладено безпідставно; 2) відмовляє у задоволенні клопотання. Ухвала слідчого судді, суду за результатами розгляду клопотання про скасування ухвали про накладення грошового стягнення оскарженню не підлягає.

Тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом (ст.ст. 148–153 КПК) – це захід забезпечення кримінального провадження який здійснюється шляхом вилучення слідчим, прокурором, іншою уповноваженою службовою особою документів, які посвідчують користування спеціальним правом, та тимчасового обмеження підозрюваного у користуванні цим правом з метою припинення кримінального правопорушення чи запобігання вчиненню іншого, припинення або запобігання протиправній поведінці підозрюваного щодо перешкоджання кримінальному провадженню, забезпечення відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням.

Тобто, тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом здійснюється за наявності достатніх підстав вважати, що це необхідно для:

- припинення кримінального правопорушення;
- запобігання вчиненню іншого правопорушення;
- припинення або запобігання протиправній поведінці підозрюваного щодо перешкоджання кримінальному провадженню;
- забезпечення відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням.

Тимчасово вилученими можуть бути документи, які посвідчують користування таким спеціальним правом:

- право керування транспортним засобом або судном;
- право полювання;
- право на здійснення підприємницької діяльності;
- право на володіння та носіння зброї.

Процесуальний порядок здійснення тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом. Особа, яка здійснила законне затримання, у передбаченому ст. 208 КПК порядку, зобов'язана одночасно із доставленням затриманої особи до уповноваженої службової особи (особи, якій законом надано право здійснювати тимчасове вилучення документів, що посвідчують користування спеціальним правом) передати їй тимчасово вилучені документи,

які посвідчують користування спеціальним правом, якщо такі документи було вилучено. Факт передання тимчасово вилучених документів, які посвідчують користування спеціальним правом, засвідчується протоколом, складеним в порядку, передбаченому КПК.

Слідчий, прокурор, інша уповноважена службова особа під час законного затримання та тимчасового вилучення документів, які посвідчують користування спеціальним правом, або негайно після їх здійснення зобов'язана скласти відповідний протокол у порядку, визначеному КПК.

Після складення протоколу про тимчасове вилучення документів, які посвідчують користування спеціальним правом, слідчий, прокурор, інша уповноважена службова особа зобов'язана передати тимчасово вилучені документи на зберігання у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Прокурор, слідчий за погодженням з прокурором під час досудового розслідування звертаються до слідчого судді із клопотанням про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом.

У випадку тимчасового вилучення документів, які посвідчують користування спеціальним правом, прокурор, слідчий за погодженням з прокурором зобов'язаний звернутися до слідчого судді із відповідним клопотанням не пізніше 2 днів з моменту тимчасового вилучення. Пропуск вказаного строку тягне за собою необхідність повернення тимчасово вилучених документів.

Клопотання про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом складається з дотриманням вимог, визначених ч.2 та ч.3 ст. 150 КПК.

Клопотання про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом розглядається слідчим суддею не пізніше 3 днів з дня його надходження до суду за участю прокурора та/або слідчого, підозрюваного, його захисника (ч.1 ст.151 КПК).

Клопотання про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом, якщо документи, які посвідчують користування спеціальним правом, не були тимчасово вилучені, може розглядатися лише за участю підозрюваного, його захисника.

При вирішенні питання про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом слідчий суддя зобов'язаний врахувати такі обставини:

- правову підставу для тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом;
- достатність доказів, які вказують на вчинення особою кримінального правопорушення;
- наслідки тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом для інших осіб.

За результатами розгляду клопотання слідчий суддя:

- відмовляє у задоволенні клопотання про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом;
- постановляє ухвалу про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом в якій зазначає мотиви застосування; перелік документів, які посвідчують користування спеціальним правом та які підлягають

вилученню; строк тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом та порядок виконання ухвали.

Копія ухвали надсилається особі, яка звернулася з відповідним клопотанням, підозрюваному, іншим заінтересованим особам не пізніше дня, наступного за днем її постановлення, та підлягає негайному виконанню в порядку, передбаченому для виконання судових рішень.

Строк тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом під час досудового розслідування – не більше 2 місяців.

Цей строк може бути продовжений за рішенням слідчого судді, суду, прийнятого на підставі клопотання прокурора, якщо під час розгляду цього клопотання прокурор доведе, що:

- обставини, які стали підставою для тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом, продовжують існувати;
- сторона обвинувачення не мала можливості забезпечити досягнення цілей, заради яких було обмежено користування спеціальним правом, іншими способами протягом дії попередньої ухвали.

Відсторонення від посади (ст. 154 КПК) – захід забезпечення кримінального провадження, який може бути здійснено щодо особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину середньої тяжкості, тяжкого чи особливо тяжкого злочину, і незалежно від тяжкості злочину - щодо особи, яка є службовою особою правоохоронного органу.

Відсторонення від посади здійснюється з метою:

- припинення кримінального правопорушення;
- припинення або запобігання протиправній поведінці підозрюваного чи обвинуваченого, який перебуваючи на посаді, може знищити чи підробити речі і документи, які мають значення для досудового розслідування, незаконними засобами впливати на свідків та інших учасників кримінального провадження або протиправно перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином.

Відсторонення від посади може бути здійснено:

- щодо особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину середньої тяжкості, тяжкого чи особливо тяжкого злочину;
- щодо особи, яка є службовою особою правоохоронного органу – незалежно від тяжкості злочину.

Відсторонення від посади здійснюється на підставі рішення слідчого судді під час досудового розслідування чи суду під час судового провадження. Питання про відсторонення від посади осіб, що призначаються Президентом України, вирішується Президентом України на підставі клопотання прокурора. Відсторонення від посади Директора Національного антикорупційного бюро України здійснюється слідчим суддею на підставі вмотивованого клопотання Генерального прокурора.

Процесуальний порядок відсторонення від посади:

Прокурор, слідчий за погодженням з прокурором звертається із клопотанням про відсторонення особи від посади до слідчого судді (під час досудового розслідування) або суду (під час судового провадження).

Із клопотанням про відсторонення від посади осіб, що призначаються Президентом України, має право звертатися прокурор. Із клопотанням про відсторонення від посади Директора Національного антикорупційного бюро

України має право звертатися Генеральний прокурор України. Із клопотанням про відсторонення від посади Голови Національного агентства з питань запобігання корупції, його заступника має право звертатися Генеральний прокурор України або заступник Генерального прокурора – керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

Клопотання прокурора, слідчого за погодженням з прокурором про відсторонення особи від посади розглядається слідчим суддею, судом не пізніше 3 днів з дня його надходження до суду за участю слідчого та/або прокурора та підозрюваного чи обвинуваченого, його захисника.

Під час розгляду клопотання слідчий суддя, суд має право за клопотанням сторін кримінального провадження або за власною ініціативою заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення питання про відсторонення від посади.

За результатами розгляду клопотання слідчий суддя, суд приймає одне з таких рішень:

- відмовляє у задоволенні клопотання про відсторонення від посади, якщо слідчий, прокурор не доведе наявності достатніх підстав вважати, що такий захід є необхідним;

- постановляє ухвалу про відсторонення від посади.

Копія ухвали надсилається особі, яка звернулася з відповідним клопотанням, підозрюваному чи обвинуваченому, іншим заінтересованим особам не пізніше дня, наступного за днем її постановлення, та підлягає негайному виконанню.

Строк відсторонення від посади – не більше 2 місяців. Продовження строку здійснюється за клопотанням прокурора, а щодо Голови Національного агентства з питань запобігання корупції, його заступника – за клопотанням Генерального прокурора або заступника Генерального прокурора – керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

Відсторонення від посади може бути скасовано за клопотанням прокурора або підозрюваного чи обвинуваченого, якого було відсторонено від посади, коли в подальшому застосуванні цього заходу відпала потреба.

Тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя (ст. ст. 155–1551 КПК) – захід забезпечення кримінального провадження, який може бути здійснено щодо судді у зв'язку з притягненням його до кримінальної відповідальності.

Процесуальний порядок застосування.

Рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності ухвалюється Вищою радою правосуддя на підставі вмотивованого клопотання Генерального прокурора або його заступника в порядку, встановленому законом.

Клопотання про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності подається до Вищої ради правосуддя стосовно судді, який є підозрюваним, обвинувачуваним (підсудним) на будь-якій стадії кримінального провадження.

Клопотання про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності повинно відповідати вимогам частини другої статті 155 КПК України.

Продовження строку тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя здійснюється за клопотанням Генерального прокурора або його заступника.

Тимчасовий доступ до речей і документів (ст. 159 КПК) полягає у наданні стороні кримінального провадження особою, у володінні якої знаходяться такі речі і документи, можливості ознайомитися з ними, зробити їх копії та, у разі прийняття відповідного рішення слідчим суддею, судом, вилучити їх (здійснити їх виїмку).

Тимчасовий доступ до електронних інформаційних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку здійснюється шляхом зняття копії інформації, що міститься в таких електронних інформаційних системах або їх частинах, мобільних терміналах систем зв'язку, без їх вилучення.

Доступ заборонено до речей і документів, перелік яких наведений в ст. 161 КПК, а саме:

- листування або інші форми обміну інформацією між захисником та його клієнтом або будь-якою особою, яка представляє його клієнта, у зв'язку з наданням правової допомоги;

- об'єкти, які додані до такого листування або інших форм обміну інформацією.

Доступ особи до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю, здійснюється в порядку, визначеному законом. До охоронюваної законом таємниці, яка міститься в речах і документах, належать:

- інформація, що знаходиться у володінні засобу масової інформації або журналіста і надана за умови нерозголошення авторства або джерела інформації;
- відомості, які можуть становити лікарську таємницю;
- відомості, які можуть становити таємницю вчинення нотаріальних дій;
- конфіденційна інформація, в тому числі така, що містить комерційну таємницю;
- відомості, які можуть становити банківську таємницю;
- особисте листування особи та інші записи особистого характеру;
- інформація, яка знаходиться в операторів та провайдерів телекомунікацій, про зв'язок, абонента, надання телекомунікаційних послуг, у тому числі отримання послуг, їх тривалості, змісту, маршрутів передавання тощо;
- персональні дані особи, що знаходяться у її особистому володінні або в базі персональних даних, яка знаходиться у володільця персональних даних;
- державна таємниця;
- таємниця фінансового моніторингу.

Доступ до речей і документів, що містять відомості, які становлять державну таємницю, не може надаватися особі, що не має до неї допуску відповідно до вимог закону (ч.6 статі 163 КПК).

Процесуальний порядок застосування.

З клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів до слідчого судді, суду мають право звернутися сторони кримінального провадження. Зокрема, зі сторони обвинувачення – слідчий, керівник органу досудового розслідування, прокурор, а також потерпілий та його представник; зі сторони

захисту – підозрюваний, обвинувачений, підсудний, їхні захисники та законні представники.

Після отримання клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів слідчий суддя, суд здійснює судовий виклик особи, у володінні якої знаходяться такі речі і документи. Клопотання може бути розглянуто слідчим суддею, судом без виклику особи, у володінні якої знаходяться речі і документи, якщо сторона кримінального провадження, яка звернулася з клопотанням, доведе наявність достатніх підстав вважати, що існує реальна загроза зміни або знищення цих речей чи документів.

У повістці про судовий виклик, що слідчий суддя, суд надсилає особі, у володінні якої знаходяться речі і документи, зазначається про обов'язок збереження речей і документів у тому вигляді, який вони мають на момент отримання судового виклику.

Слідчий суддя, суд розглядає клопотання за участю сторони кримінального провадження, яка подала клопотання, та особи, у володінні якої знаходяться речі і документи, крім випадків, передбачених частиною другою цієї статті. Неприбуття за судовим викликом особи, у володінні якої знаходяться чини неприбуття не є перешкодою для розгляду клопотання.

За результатами розгляду клопотання слідчий суддя, суд постановляє ухвалу про надання тимчасового доступу до речей і документів, якщо сторона кримінального провадження у своєму клопотанні доведе наявність достатніх підстав вважати, що ці речі або документи:

- перебувають або можуть перебувати у володінні відповідної фізичної або юридичної особи;
- самі по собі або в сукупності з іншими речами і документами кримінального провадження, у зв'язку з яким подається клопотання, мають суттєве значення для встановлення важливих обставин у кримінальному провадженні;
- не становлять собою або не включають речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю.

Слідчий суддя, суд в ухвалі про надання тимчасового доступу до речей і документів може дати розпорядження про надання можливості вилучення речей і документів, якщо сторона кримінального провадження доведе наявність достатніх підстав вважати, що без такого вилучення існує реальна загроза зміни або знищення речей чи документів, або таке вилучення необхідне для досягнення мети отримання доступу до речей і документів.

Особа, яка зазначена в ухвалі слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів як володілець речей або документів, зобов'язана надати тимчасовий доступ до вказаних в ухвалі речей і документів особі, зазначеній у відповідній ухвалі слідчого судді, суду.

Зазначена в ухвалі слідчого судді, суду особа зобов'язана пред'явити особі, яка зазначена в ухвалі як володілець речей і документів, оригінал ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів та вручити її копію.

Особа, яка пред'являє ухвалу про тимчасовий доступ до речей і документів, зобов'язана залишити володільцю речей і документів опис речей і документів, які були вилучені на виконання ухвали слідчого судді, суду.

На вимогу володільця особою, яка пред'являє ухвалу про тимчасовий доступ до речей і документів, має бути залишено копію вилучених документів. Копії вилучених документів виготовляються з використанням копіювальної техніки, електронних засобів володільця (за його згодою) або копіювальної техніки, електронних засобів особи, яка пред'являє ухвалу про тимчасовий доступ до речей і документів.

У разі невиконання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів слідчий суддя, суд за клопотанням сторони кримінального провадження, якій надано право на доступ до речей і документів на підставі ухвали, має право постановити ухвалу про дозвіл на проведення обшуку з метою відшукування та вилучення зазначених речей і документів (ст.166 КПК).

Тимчасове вилучення майна (ст. 167 КПК) – фактичне позбавлення підозрюваного або осіб, у володінні яких перебуває зазначене у ч. 2 ст. 167 КПК майно, можливості володіти, користуватися та розпоряджатися певним майном до вирішення питання про арешт майна або його повернення.

Тимчасово вилученим може бути майно у вигляді речей, документів, грошей тощо, щодо яких є достатні підстави вважати, що вони:

1) підшукані, виготовлені, пристосовані чи використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення та (або) зберегли на собі його сліди;

2) призначалися (використовувалися) для схилення особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення або винагороди за його вчинення;

3) є предметом кримінального правопорушення, у тому числі пов'язаного з їх незаконним обігом;

4) одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від них, а також майно, в яке їх було повністю або частково перетворено.

Тимчасове вилучення майна застосовується при затриманні особи у порядку, передбаченому статтями 207, 208 КПК. Якщо затримання було проведено не уповноваженою службовою особою, вона зобов'язана одночасно із доставленням затриманої особи до слідчого, прокурора, іншої уповноваженої службової особи передати їй тимчасово вилучене майно. Факт передання тимчасово вилученого майна засвідчується протоколом. Тимчасове вилучення майна може здійснюватися також під час обшуку, огляду.

Тимчасове вилучення електронних інформаційних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку для вивчення фізичних властивостей, які мають значення для кримінального провадження, здійснюється лише у разі, якщо вони безпосередньо зазначені в ухвалі суду.

Слідчий, прокурор, інша уповноважена службова особа під час затримання або обшуку і тимчасового вилучення майна або негайно після їх здійснення зобов'язана скласти відповідний протокол, копія якого надається особі, у якої вилучено майно, або її представнику. Після тимчасового вилучення майна уповноважена службова особа зобов'язана забезпечити схоронність такого майна в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Тимчасово вилучене майно повертається особі, у якої воно було вилучено:

- 1) за постановою прокурора, якщо він визнає таке вилучення майна безпідставним;
- 2) за ухвалою слідчого судді чи суду, у разі відмови у задоволенні клопотання прокурора про арешт цього майна.
- 3) у випадках, передбачених ч. 5 ст. 171, ч.6 ст.173 КПК;
- 4) у разі скасування арешту;
- 5) за вироком суду в кримінальному провадженні щодо кримінального проступку.

Арешт майна (ст. 170 КПК) – це тимчасове, до скасування у встановленому КПК порядку, позбавлення за ухвалою слідчого судді або суду права на відчуження, розпорядження та/або користування майном, щодо якого існує сукупність підстав чи розумних підозр вважати, що воно є доказом кримінального правопорушення, підлягає спеціальній конфіскації у підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, третіх осіб, конфіскації у юридичної особи, для забезпечення цивільного позову, стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди, можливої конфіскації майна.

Завданням арешту майна є запобігання можливості його приховування, пошкодження, псування, знищення, перетворення, відчуження.

Арешт майна допускається з метою забезпечення:

- 1) збереження речових доказів;
- 2) спеціальної конфіскації;
- 3) конфіскації майна як виду покарання або заходу кримінально-правового характеру щодо юридичної особи;
- 4) відшкодування шкоди, завданої внаслідок кримінального правопорушення (цивільний позов), чи стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди.

Арештованим може бути майно, яким володіє, користується чи розпоряджається підозрюваний, обвинувачений, засуджений, треті особи, юридична особа, до якої може бути застосовано заходи кримінально-правового характеру за рішенням, ухвалою суду, слідчого судді.

Арешт накладається на майно третьої особи, якщо вона набула його безоплатно або за вищу або нижчу ринкової вартості і знала чи повинна була знати, що таке майно відповідає будь-якій із ознак, зазначених у пунктах 1-4 частини першої статті 962 Кримінального кодексу України.

Водночас, не може бути арештовано майно, якщо воно перебуває у власності добросовісного набувача, крім арешту майна з метою забезпечення збереження речових доказів.

Арешт може бути накладений на рухоме чи нерухоме майно, гроші у будь-якій валюті готівкою або у безготівковій формі, в тому числі кошти та цінності, що знаходяться на банківських рахунках чи на зберіганні у банках або інших фінансових установах, видаткові операції, цінні папери, майнові, корпоративні права, які перебувають у власності або володінні, користуванні, розпорядженні підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, третіх осіб, щодо яких ухвалою чи рішенням слідчого судді, суду визначено необхідність арешту майна.

При цьому допускається арешт майна/коштів банку, віднесеного до категорії неплатоспроможних, банку, щодо якого прийнято рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку з підстав, визначених

статтею 77 Закону України "Про банки і банківську діяльність" (крім ліквідації банку за рішенням його власників), майна/коштів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, а також заборона вчинення дій іншим особам під час реалізації Фондом гарантування вкладів фізичних осіб майна банку, віднесеного до категорії неплатоспроможних, та банку, що ліквідується відповідно до Закону України "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб".

Також забороняється накладати арешт на кошти на єдиному рахунку, відкритому у порядку, визначеному статтею 35-1 Податкового кодексу України, на кошти на рахунках платників у системі електронного адміністрування податку на додану вартість, на кошти, що перебувають на поточних рахунках із спеціальним режимом використання, відкритих відповідно до статті 15-1 Закону України "Про електроенергетику", на поточних рахунках із спеціальним режимом використання, відкритих відповідно до статті 19-1 Закону України "Про теплопостачання", на поточних рахунках із спеціальним режимом використання для проведення розрахунків за інвестиційними програмами, на поточних рахунках із спеціальним режимом використання для кредитних коштів, відкритих відповідно до статті 26-1 Закону України "Про теплопостачання" і статті 18-1 Закону України "Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення", на спеціальному рахунку експлуатуючої організації (оператора) відповідно до Закону України "Про впорядкування питань, пов'язаних із забезпеченням ядерної безпеки".

Заборона або обмеження користування, розпорядження майном можуть бути застосовані лише у випадках, якщо існують обставини, які підтверджують, що їх незастосування призведе до приховування, пошкодження, псування, зникнення, втрати, знищення, використання, перетворення, пересування, передачі майна. Заборона використання житлового приміщення особам, які на законних підставах проживають у такому житловому приміщенні, не допускається.

У невідкладних випадках і виключно з метою збереження речових доказів або забезпечення можливої конфіскації чи спеціальної конфіскації майна у кримінальному провадженні щодо тяжкого чи особливо тяжкого злочину за рішенням Директора Національного антикорупційного бюро України (або його заступника), погодженим прокурором, може бути накладено попередній арешт на майно або кошти на рахунках фізичних або юридичних осіб у фінансових установах. Такі заходи застосовуються строком до 48 годин. Невідкладно після прийняття такого рішення, але не пізніше ніж протягом 24 годин, прокурор звертається до слідчого судді із клопотанням про арешт майна. Якщо прокурор у визначений строк не звернувся до слідчого судді із клопотанням про арешт майна або якщо в задоволенні такого клопотання було відмовлено, попередній арешт на майно або кошти вважається скасованим, а вилучене майно або кошти негайно повертаються особі.

Фактичною підставою арешту майна є наявність сукупності підстав чи розумних підозр вважати, що майно є доказом злочину, підлягає спеціальній конфіскації у підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, третіх осіб, конфіскації у юридичної особи, для забезпечення цивільного позову, стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди, можливої конфіскації майна. Правовою ж підставою арешту майна є ухвала слідчого судді, суду. Тобто

рішення про арешт майна можуть приймати лише ці суб'єкти кримінального провадження. Дане положення обумовлено вимогою ст. 41 Конституції України, яка передбачає виключно судовий порядок позбавлення права власності.

Процесуальний порядок здійснення арешту майна.

З клопотанням про арешт майна до слідчого судді, суду має право звернутися прокурор, слідчий за погодженням з прокурором, а з метою забезпечення цивільного позову – також цивільний позивач.

Клопотання слідчого, прокурора про арешт тимчасово вилученого майна повинно бути подано не пізніше наступного робочого дня після вилучення майна, інакше майно має бути негайно повернуто особі, у якої його було вилучено. У разі тимчасового вилучення майна під час обшуку, огляду, здійснюваних на підставі ухвали слідчого судді, передбаченої ст. 235 КПК, клопотання про арешт такого майна повинно бути подано слідчим, прокурором протягом 48 годин після вилучення майна, інакше майно має бути негайно повернуто особі, в якої його було вилучено.

Клопотання про арешт майна розглядається слідчим суддею, судом не пізніше 2 днів з дня його надходження до суду, за участю слідчого та/або прокурора, цивільного позивача, якщо клопотання подано ним, підозрюваного, обвинуваченого, іншого власника майна, і за наявності – також захисника, законного представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження.

При цьому, клопотання слідчого, прокурора, цивільного позивача про арешт майна, яке не було тимчасово вилучене, може розглядатися без повідомлення підозрюваного, обвинуваченого, іншого власника майна, їх захисника, представника чи законного представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, якщо це є необхідним з метою забезпечення арешту майна. Така необхідність може обумовлюватися наявністю обґрунтованої підозри вважати, що в разі повідомлення підозрюваного, обвинуваченого, іншого власника майна про наміри накласти арешт на їхнє майно, вони можуть його сховати, знищити, пошкодити тощо.

За результатами розгляду клопотання слідчий суддя, суд приймають таке рішення:

- відмовляють у задоволенні клопотання про арешт майна, якщо особа, що його подала, не доведе необхідності такого арешту, а також наявності ризиків, передбачених абзацом 2 частини 1 статті 170 КПК;

- задовольняють клопотання, постановляючи ухвалу, в якій зазначається: перелік майна, на яке накладено арешт; підстави застосування арешту майна; перелік тимчасово вилученого майна, яке підлягає поверненню особі, у разі прийняття такого рішення; заборону, обмеження розпоряджатися або користуватися майном у разі їх передбачення та вказівку на таке майно; порядок виконання ухвали із зазначенням способу інформування заінтересованих осіб.

Відмова у задоволенні або часткове задоволення клопотання про арешт майна тягне за собою негайне повернення особі відповідно всього або частини тимчасово вилученого майна

Ухвалу про арешт тимчасово вилученого майна слідчий суддя, суд постановляє не пізніше 72 годин із дня надходження до суду клопотання, інакше таке майно повертається особі, у якої його було вилучено.

Ухвала про арешт майна виконується негайно слідчим, прокурором.

Арешт майна скасовується:

1) ухвалою слідчого судді під час досудового розслідування чи суду під час судового провадження за клопотанням підозрюваного, обвинуваченого, їх захисника чи законного представника, іншого власника або володільця майна, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, якщо вони доведуть, що в подальшому застосуванні цього заходу відпала потреба або арешт накладено необґрунтовано (повністю або частково);

2) прокурором одночасно з винесенням постанови про закриття кримінального провадження, якщо майно не підлягає спеціальній конфіскації;

3) судом одночасно з ухваленням судового рішення, яким закінчується судовий розгляд, зокрема, у випадку виправдання обвинуваченого, закриття кримінального провадження судом, якщо майно не підлягає спеціальній конфіскації, непризначення судом покарання у виді конфіскації майна та/або незастосування спеціальної конфіскації, залишення цивільного позову без розгляду або відмови в цивільному позові.